

[Kempen 1965]

Kempen, Josef: 'Nederlands of slechts Nederfrankisch? Enkele oorzaken van de onbevredigende positie van de Neerlandistiek aan Duitse universiteiten.' In: *Ons erfdeel*, jg. 9, nr. 2, 1965, p. 91-93.

NEDERLANDS OF SLECHTS NEDERFRANKISCH?

ENKELE OORZAKEN VAN DE ONBEVREDIGENDE POSITIE
VAN DE NEERLANDISTIEK
AAN DUITSE UNIVERSITEITEN.

door
JOSEF KEMPEN
Bad Godesberg

De positie van de Neerlandistiek aan talrijke Duitse universiteiten is nog niet bevredigend. Bij dit vak gaat het veelal niet om zelfstandige wetenschappelijke navorsing, maar om aanvullend en verwijzend werk. Het Nederlands vormt namelijk nog te weinig een zelfstandig examenvak, en dat vaak weer door gebrek aan bevoegde examinatoren. Nog altijd wordt het Nederlands veeleer ergens aan Duitse filologie gekoppeld. Dat gebeurt maar al te zeer op grond van de taalverwantschap met het Duits. Maar hoewel de Romaanse talen bv. onder elkaar een analoge verwantschap vertonen, komen ze toch als aparte examenvakken voor. Voor de studenten zijn ze daarom alleen al „interessanter“. Hoe komt dat nu?

De Duitse germanist is in de eerste plaats een „teutonist“, d.i. hij studeert Duitse filologie meestal als toekomstig leraar Duits aan Gymnasia en Realschulen. In de loop van zijn studietijd groeit bij hem dan een natuurlijke „teuto-centrische“ ingesteldheid, met de verspreide voorstelling als zouden Duits en germanistiek hetzelfde zijn (in tegenstelling met de romanisten voor wie de studie van een tweede romaanse taal verplicht is) meestal geen andere Germaanse talen studeren. Ze beperken zich dus tot de voorgeschreven studie van het Gotisch, Oud- en Middelhoogduits en de eigen letterkunde. Bovendien draaien de onderwerpen van de Duitse universiteitsprogramma's nu al decennia onveranderd om: a) de vrouwengestalten bij X, b) het beschrijvende adjektief bij Y, c) de letterkunde van de ... eeuw. Waar blijft daar de germanistiek, resp. Neerlandistiek, en hoe presenteert zij zich aan de student, indien hij ermee in aanraking komt?

In het werk „Die deutschen Mundarten“ van E. Schwarz (Göttingen, 1950) bijvoorbeeld, bevat het register één keer de benamingen „niederfränkisch“ en „die Niederlande“ (p. 177). Het „Niederfränkisch“, schrijft de auteur, „valt allerminst samen met het Nederlands. Het wordt al in het Duitse Nederrijngedebied gesproken (ten noorden van de maken/machen-grens). Dit „niederfränkisch“ neemt een bijzondere plaats in. Er was immers al in de 13e eeuw een eigen schrijftaal ontwikkeld, die in de 16e eeuw, de tijd van de vrijheidsoorlog, tot voltooiing kwam, zodat het tans gelijkwaardig naast het Hoogduits staat. Die taal heeft haar eigen problemen, daar ze oorspronkelijk geworteld was in het zuiden (in het Vlaams)...“ In het voortreffelijke werk van Braune en Mitzka, „Althochdeutsche Grammatik“

(Tübingen, 1961), duidt de Hoogduitse klankverschuiving (vooral die van p, t, k, naar f, z, ch) de grens aan tussen het Oudhoogduitse en het Nederduitse taalgebied (§ 2). Het tweede wordt ingedeeld in Oudsaksisch en Nederfrankisch. Met het Anglo-Fries, waartoe het Angelsaksisch en het Fries behoren, vormt het Duits de groep der westgermaanse talen. Het teloorgegangene Westfrankisch van Noordfrankrijk is onvoldoende bekend. Of het niet, in het noordoosten althans, met de voorloper van het Nederlands min of meer identiek was? Dit „Westfrankisch“ heeft nu de aandacht getrokken van Prof. Dr. Schützeichel te Bonn, die voorheen een paar jaren in Groningen gedoceerd heeft.

In de „Kleine Mittelhochdeutsche Grammatik“ (Wien, Stuttgart, 1960) lezen we op bladzijde 1: „De zogenaamde Westgermaanse „Stammessprachen“ van de Alemannen Beieren, Franken... en Friezen groeiden samen tot het Duits.“ Een eigenaardige ontwikkeling, omdat de talen meestal uit elkaar groeiden; verder voegt men hier het Fries bij het Oudduits, niet echter het met het Fries in één aparte groep behorende Angelsaksisch. Nog steeds blz. 1, wordt het Middelnederduits en ook Middelnederlands (als „Sonderform des Niederfränkischen“) gerekend bij het „hoch- und spätmittelalterliche Deutsch“ (1170-1250). Moeten we hier „Sonderform“ beschouwen als een reverentie voor Hendrik van Veldeke en anderen?

Het gebruik van zulk een grammatika heeft tot gevolg dat duizenden Duitse studenten in de germanistiek het Oudnederlands (Oudnederfrankisch) bij het Oudduits onderbrengen en het Middelnederlands bij het Duits van de hoge en late Middeleeuwen. Er is dan ook sprake in § 2 van de Duits-Romaanse taalgrens, hoewel het begrip Duits één afzonderlijk volk, Romaans echter een taalgroep aanduidt. Zo zou het „Nederlands-Franse“ taalgrens moeten heten, of algemener „Germaans-Romaanse“ taalgrens. Althans als niet uitdrukkelijk de „Duits-Romaanse“ grens wordt bedoeld (zoiets als: van Eupen-Malmedy tot Tirol).

Op kaart nr 1 van deze grammatika (blz. 149) worden het Nederfrankisch en het Fries nog onder de Nederduitse dialecten gerekend; dit voor de periode ±1170 tot 1250. Nederlands wordt niet vermeld, wel „Middelnederlands“ sinds het midden van de 13e eeuw. Werd voor die datum dan niets in het Nederlands, of „Neerfrankisch“, geschreven? Op de kaart (blz. 152) verschijnt dan weer het „Duitse taalgebied“, met „Nederfrankisch“ tot Bonen (Boulogne), met daaronder tussen haakjes „Mittelniederländisch“. Heinrich van Veldeke schrijft „Niederfränkisch“, afgezien van zijn Hoogduits epos Eneit (blz. 3).

Verder wordt er melding gemaakt (blz. 4) van invloeden op de Duitse hoofse literatuur van Franse woorden, door bemiddeling van het „Nederfrankisch“. Waarom niet „Nederlands“? Nederlands en Hoogduits zijn immers geen dialecten ten opzichte van elkaar, maar eerder verzelfstandigde varianten van een oudere en hogere taaleenheid:

„En als dan in ongeveer twaalfhonderd de schriftelijke overlevering begint, wat wij nu de Middelnederlandse letterkunde noemen, zien we een taal die in alle opzichten al het karakter heeft van het moderne Nederlands, volkomen verschillend van het gelijktijdige Duits zogoed als van het gelijktijdige Engels, 'n taal

die klaarblijkelijk even goed het recht heeft om als zelfstandige taal erkend te worden als de beide genoemde,” schrijft Prof. Krusinga in „Nederlands en Duits“ (Groningen, 1947).

Het Nederlandse standpunt staat diametraal tegenover het „teutocentrische“. De jonge Duitse student echter leert vooral het tweede kennen. Dat heeft dan tot gevolg dat hem een misplaatst superioriteitsgevoel de weg tot taal en cultuur van Nederlander, Vlaming en Zuidafrikaan verspert: het Nederlands is voor hem een kinderlijk, boers, toevallig om politieke redenen zelfstandig geworden soort platduits. Omgezet in een passende wetenschappelijke terminologie, heeft dit al generaties Duitse studenten beïnvloed en hun oordeel over het Nederlands bepaald.

Velen onder hen leerden dat het typisch Nederlandse voornamelijk kan verklaard worden door de Hoogduitse klankverschuiving. Toch maakt die nauwelijks gewag van de Nederlandse l-vokalizatie vóór een dentaal. Ook worden andere criteria vaak over het hoofd gezien, bv. de aparte taalstructuur of het analytisch karakter van het Nederlands, vooral in zijn Afrikaanse vorm, waardoor het zo dicht bij het Engels en de niet-germaanse talen staat.

De Duitse romanisten daarentegen bestuderen ook kleinere romaanse talen, die voor hen trouwens examenstof vormen. Er twijfelt ook niemand aan de zelfstandigheid van de Scandinavische talen t.o.v. elkaar, terwijl dit dank zij de taalafstand tegenover het Duits vanzelf buiten kijf is. En toch moest de belangstelling voor germaanse talen aan Duitse universiteiten gering blijven zolang de jarenlange studies niet door een eigen examen erin gehonoreerd konden worden. Deze onbevredigende toestand heerst ook nog in Bonn, de Westduitse hoofdstad. Heel West-Duitsland beschikt ook nog niet over één Nederlands kultuurinstituut, wat de kennis van het Nederlandse kultuurgebied geenszins vergemakelijkt. Zulke instituten en nieuwe leerstoelen zijn bijzonder dringend geworden, nu het land Noordrijnland-Westfalen het Nederlands aan zijn gymnasia en Realschulen officieel aanvaard heeft; aan de hogescholen immers worden de leraren Nederlands opgeleid, en zonder die leraren, die er inderdaad nog niet zijn, kan van de nieuwe vergunning helemaal geen gebruik gemaakt worden. De hogescholen te Bonn en Bochum, maar ook te Münster, Aken en dra ook Düsseldorf verdienen dus op dit gebied bijzondere aandacht vanuit Den Haag en Brussel.

De Duitse houding tegenover het Nederlands berust echter nog vaak op het negatieve kompleks „Nederfrankisch“, alhoewel er natuurlijk ook andere academische leerboeken zijn die het beter zeggen. Wanneer gaat „Nederlands“ het „Nederfrankisch“ erin vervangen? Een voor de buitenlandse Neerlandistiek beslissende vraag! De konsekwentie eruit was namelijk: waarom al die drukte om dat Nederfrankisch in Frankrijk, Vlaanderen, Voergebied, enz., de tijd van de dialecten is immers voorbij. En het Nederlands? Dat werd haast door niemand bestudeerd. Zodoende moesten de Duitse partners van Nederland, België en Zuid-Afrika maar derde talen gebruiken. Dat kan pas nu, met de nieuwe leerstoelen Nederlands, waarvan Keulen de eerste is, langzaam veranderen.